

Achtergrond: Wat is burgerschapsonderwijs?

Er zijn vele omschrijvingen en indelingen van burgerschap in het onderwijs. Een bij scholen veel bekende indeling is die van SLO:

- Democratie
- Participatie
- Identiteit

Het project 'Versterking burgerschap' van de VO-raad heeft gekozen voor een iets andere indeling, die is ontwikkeld door de UvA/HvA. Op alle keuzes is veel af te dingen. We hebben geprobeerd om een gangbare, veel gehanteerde beschrijving te geven, waarbij de voorgestelde wet en curriculum.nu

---

Burgerschapsonderwijs is gericht op het ontwikkelen van sociale en maatschappelijke competenties (kennis, houding en vaardigheden) van leerlingen om zodoende deel uit te maken van en bij te dragen aan de Nederlands democratische samenleving.

---

mede leidraad waren.

Burgerschap op school gaat over manieren waarop leerlingen zich verhouden tot anderen. Het gaat over omgaan met verschillen, diversiteit, sociale cohesie en solidariteit. Het gaat daarnaast over de verhouding tussen individuen, autoriteiten en instituties. Hierbij spelen aspecten als democratie, invloed en mensenrechten een belangrijke rol (Eidhof, et al., 2016; Nieuwelink, et al., 2016).

Dit alles moet tot uiting komen in de schoolcultuur, alle bij het aanbieden van onderwijs betrokken personen in hun uitingen, handelen (actief, houding, vaardigheden) in overeenstemming met deze waarden, alsmede voor het bieden van een oefenplaats (actief, houding, vaardigheden) voor leerlingen om ervaring op te doen met de omgang met deze waarden.

Burgerschapsonderwijs gaat dus om het versterken van competenties. Vanuit het onderwijs wordt gewerkt aan het versterken van competenties en inhouden.

Competenties

- a) Kennis
- b) Vaardigheden
- c) Houding
- d) Reflectie
- e) Gedrag

Inhouden

1. *Democratische rechtsstaat*: basiswaarden Vrijheid, Gelijk(waardig)heid, Solidariteit, mensenrechten, kinderrechten. Oefenen van eigen burgerschap in de school, medezeggenschap, sociaal en democratische vaardigheden. Rechten en plichten.
2. *Maatschappelijk handelen*: lokaal, regionaal, landelijk, Europees, mondiaal. Verantwoordelijkheid, participatie. Verbindingen leggen tussen eigen leefwerelden en grotere maatschappelijke vraagstukken, als globalisering, duurzaamheid en technologie/innovatie.
3. *Omgaan met verschillen*: pluriforme samenleving en diversiteit in gender, seksuele voorkeur, multiculturaliteit, levensbeschouwing, cultuur, sociaaleconomisch, politiek.
4. *Omgaan met conflicten*: omgaan met meningen, ideeën, verplaatsen in elkaar, andermans perspectieven, communiceren, samenwerken, deelnemen aan besluitvormingsprocessen,

onderzoeken en zelf formuleren van opvattingen en houdingen, het reflecteren daarop, kritisch en creatief denken, het ontwikkelen van empathische vermogens, redeneren en argumenteren.

Dit uit zich in:

Kritisch denken, kritische meningsvorming, respectvol communiceren, respectvol samenwerken, sociale en culturele vaardigheden, kritische reflectie, discussiëren/dialogoog, ondernemend denken en handelen, zelfregulering, creatief denken en (praktisch) handelen, probleemoplossend denken en (praktisch) handelen, oriëntatie op de eigen identiteit, studie en loopbaan, hanteren van conflicten, besluitvorming, verbeteren van leefbaarheid, belangenbehartiging.

Deze inhouden worden waar kan/nodig gekoppeld aan sociaal-maatschappelijke thema's, waarvan op dit moment de drie meest relevante zijn (Curriculum.nu, 2019):

- a) Globalisering
- b) Innovatie
- c) Duurzaamheid

Zetten we dit in een matrix, dan ziet dit er als volgt uit.

	Democratische rechtsstaat	Maatschappelijk handelen	Omgaan met verschillen	Omgaan met conflicten
Kennis	<p>Kennis van onze democratische rechtsstaat, van democratische principes, rechten en plichten. Weet wat het handelen volgens die principes inhoudt:</p> <ul style="list-style-type: none"> * (Grond)rechten: vrijheid, gelijk(waardig)heid, solidariteit. * Mensenrechten * Rechten van het kind. * Het horen van ieders stem etc. * Verscheidenheid aan opvattingen, culturen, godsdiensten, etc. 	<p>Kennis van sociale regels en algemene omgangsnormen. (Sociale regels zijn wettelijke, onderling afgesproken of ongeschreven regels voor het sociaal verkeer.)</p> <p>Kennis over manieren van deelnemen aan de samenleving (participatie) en weten wat wel of niet bijdraagt aan de omgeving.</p> <p>Kennis over lokale, regionale, landelijke, Europese en mondiale maatschappelijke thema's.</p>	<p>Weet van verschillen in gender, seksuele voorkeur, levensbeschouwing, cultuur, sociaaleconomisch en politiek.</p> <p>Kennis van sociale gedragsregels in verschillende sociale situaties. Weten wanneer er sprake is van vooroordeel en discriminatie.</p>	<p>Weet dat overleg met de ander een goede manier is om het conflict op te lossen, dat de hulp van anderen kan worden ingeroepen en dat fatsoensregels in acht moeten</p>

Vaardigheden	Het vormen van een eigen standpunt, dit naar voren brengen in dialoog/discussie. Luisteren naar de standpunten van anderen en deze serieus nemen.	Kan in verschillende situaties op een positieve manier omgaan met anderen en de omgeving. Het hebben van een sociaal rechtvaardige opstelling. Rekening houden met de ander. Houden aan de spelregels. Iets bijdragen aan het collectief belang, aan de samenleving. Weten te voorkomen dat de ander of de omgeving geschaad wordt door het eigen gedrag.	Kan zich bewegen in onbekende sociale situaties, kan met allerlei mensen/kinderen samenwerken, en kan met sociale spanningen omgaan, inclusief het afwijzen van intolerant en discriminerend gedrag. Kan vanuit verschillende perspectieven het eigen referentiekader uitbreiden en aanscherpen.	Kan duidelijk maken wat het van iets vindt, kan rustig blijven, kan escalatie tegengaan, kan naar de ander luisteren en zich in de ander verplaatsen.
Houding	Recht doen aan iedereen, ieders stem horen, dialoog aangaan en meerderheids- en minderheidsstandpunten respecteren. Een actieve, kritische bijdrage leveren. Actief luisteren, empathie tonen.	Sociaal rechtvaardig opstellen, is bereid tot zorg en hulp, en wil de ander en het milieu niet schaden door het eigen gedrag. Sociaal rechtvaardig = niemand uitsluiten, zorgen dat iedereen mee kan doen.	Heeft belangstelling voor en staat open voor andermans opvattingen en leefstijl, wil die respecteren, daar rekening mee houden en daarover communiceren, is bereid eigen opvattingen en leefstijl niet als enige waarheid te zien. Anderen hebben het gevoel dat ze zichzelf kunnen zijn.	Wil conflicten op vreedzame wijze oplossen, is bereid het standpunt van de ander serieus te nemen bereid samen naar een acceptabele oplossing te zoeken.
Reflectie	Denkt na over (on)democratische kwesties, kwesties van (on)macht en (on)gelijke rechten. Denkt na over eigen positie en rol in (on)democratische kwesties.	Denkt na over groepsprocessen (belangen, -tegenstellingen; sociale cohesie), het effect van het eigen handelen op anderen (grenzen van keuzevrijheid; een ander niet tot	Denkt na over aard en gevolgen van verschillen tussen mensen, beweegredenen van zichzelf en anderen in relatie tot achtergronden van gedrag, over processen van in- en	Denkt na over hoe het conflict heeft kunnen ontstaan, over de eigen rol daarin en die van de ander, en over mogelijkheden om conflicten te voorkomen of op te lossen.

		last zijn), sociale processen (in- en uitsluiting).	uitsluiting, en over gedragsregels in verschillende sociale situaties.	
Gedrag	Respecteren van andere meningen en meerderheids/minderheids-standpunten, van andere uitingen. Laten zien dat hij/zij nadenkt over argumenten en over de wijze waarop beslissingen tot stand komen.	Houdt zich aan spelregels, draagt bij aan het collectief belang, schaadt anderen of de leefomgeving niet. Neemt actief deel in gesprek en werkt vanuit betrokkenheid samen in sociale, maatschappelijke activiteiten.	Gaat goed om met alle soorten mensen, past zich aan anderen aan, toont interesse in andere opvattingen/leefgewoonten, discrimineert niet. Kent de algemeen aanvaarde waarden en normen en handelt er naar in situaties.	Analyseert eigen en andermans beweegredenen en gedrag, gaat escalatie tegen, zoekt oplossing die voor ieder acceptabel is. Geeft en ontvangt feedback op een opbouwende manier. Behandelt mensen met respect. Accepteert gezag.